

První systematické mapování Čech, Moravy a Slezska

Miroslav Mikšovský

1 Úvod

Až do počátku 18.století bylo zobrazováno území našeho státu na mapách kartografů – jednotlivců. K prvnímu systematickému mapování Moravy bylo přistoupeno v letech 1708 až 1712, Čech v letech 1712 až 1718 (Jan Kryštof Müller) a Slezska v letech 1721 až 1732 (Jan Wolfgang Wieland).

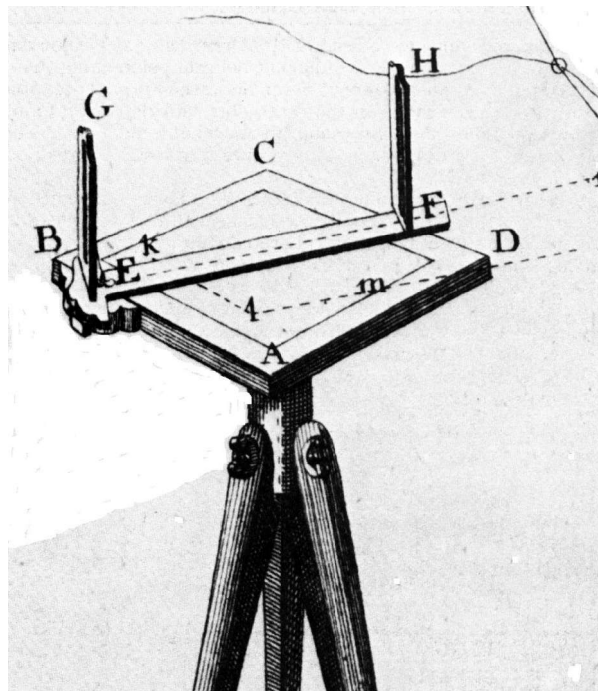
Jan Kryštof Müller

Jan Kryštof Müller byl vojenský císařský inženýr, topograf a kartograf. Narodil se 15.3.1673 ve Wöhrdu u Norimberku. Vystudoval matematiku a kreslení u norimberského astronoma a mědirytce G.C.Eimmarta a poté přešel do služeb císařského plukovníka L.F.Marsigliho, který byl vynikajícím přírodovědcem a geografem. Pod jeho vedením prováděl Müller astronomická pozorování v Uhrách a po míru uzavřeném s Turky v r.1699 mapoval nové příhraniční oblasti, které připadly Rakousku. V r.1708 mu bylo svěřeno zpracování velké mapy Uher v měřítku cca 1: 550 000, která zobrazuje i území Slovenska

2 Müllerovo mapování Moravy

J. K. Müller provedl zmapování území Moravy v letech 1708 až 1712, a to po jednotlivých tehdejších krajích počínaje krajem Znojemským. Pro mapování použil opěrné body, jejichž poloha byla zjištěna astronomicky. Pro vlastní zákres situace pak používal busolu a vzdálenosti měřil pomocí počtu otoček kol měřických vozů, tažených koňmi.

Müllerova mapa Moravy je přístupná na webu <http://mapserver.fsv.cvut.cz> nebo <http://oldmaps.geolab.cz>

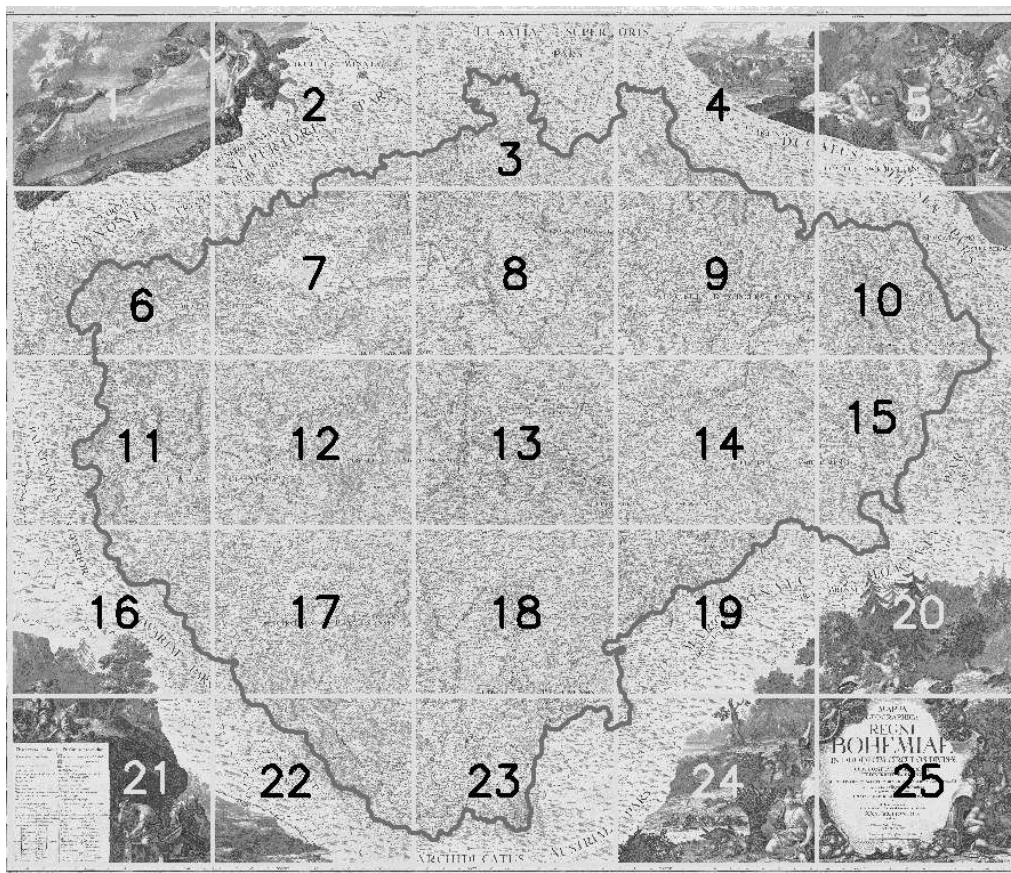

Měřický stolek s průzorem

3 Müllerovo mapování Čech

Müllerovo mapování Čech bylo zajištěno císařským patentem ze 4. května 1712. Mapování probíhalo postupně podle krajů až do ledna 1718, kdy byla dokončena mapová čistokresba. Po předání map k revizi krajským hejtmanům, která se nesečkala s patřičnou odezvou, provedl sám Müller závěrečné revize a čistokresbu map, které v konečné podobě dokončil v roce 1720 (včetně mapového přehledu, nazvaného „compendium“). Čechy byly zobrazeny na 25 mapových sekcích. Jejich vyrytí do měděných desek provedl augsburgský rytec M.Kauffer, který mapy doplnil umělecky cennými rytinami V.V.Reinera. Počátkem roku 1721 ještě Müller zkontroloval rytiny prvních dvanácti mapových sekcí podle svých originálních kreseb, vydání map se však nedožil, neboť 21. června 1721 zemřel. Kontrolou zbývajících rytin a dokončením práce (1722) byl poté pověřen vojenský inženýr Jan Wolfgang Wieland, který následně převzal též přípravu vydání zmenšených sekcí Müllerovy mapy v měřítku 1: 231 000 a zpracování přehledné mapy v přibližném měřítku 1: 650 000.

Müllerova mapa Čech obsahuje dělení sídel na 10 základních kategorií (královská a ostatní města, města s hradbami, zámky, panské paláce a rytířská sídla, vesnice se zámkem a kostelem, vesnice se zámkem, vesnice s kostelem a vesnice bez kostela, jednotlivé dvory,

Klad listů Müllerovy mapy Čech

Praha a okolí na Müllerově mapě Čech

Müllerova mapa Čech obsahuje dělení sídel na 10 základních kategorií (královská a ostatní města, města s hradbami, zámky, panské paláce a rytířská sídla, vesnice se zámekem a kostelem, vesnice se zámekem, vesnice s kostelem a vesnice bez kostela, jednotlivé dvory, průjezdní vesnice a roztroušená sídla). Dále jsou na mapách zobrazeny kláštery, osamoceně stojící kostely a hospodářská stavení. Zobrazeny jsou vodní toky a rybníky, výškopis je znázorněn kopečkovou metodou. Bohatý je i tematický obsah map, který zahrnuje těžbu různých druhů surovin, sklárny, trajekty, poštovní stanice, léčivé a termální prameny, hamry, mlýny, silniční síť a vinice. Popis geografických objektů byl proveden německy.

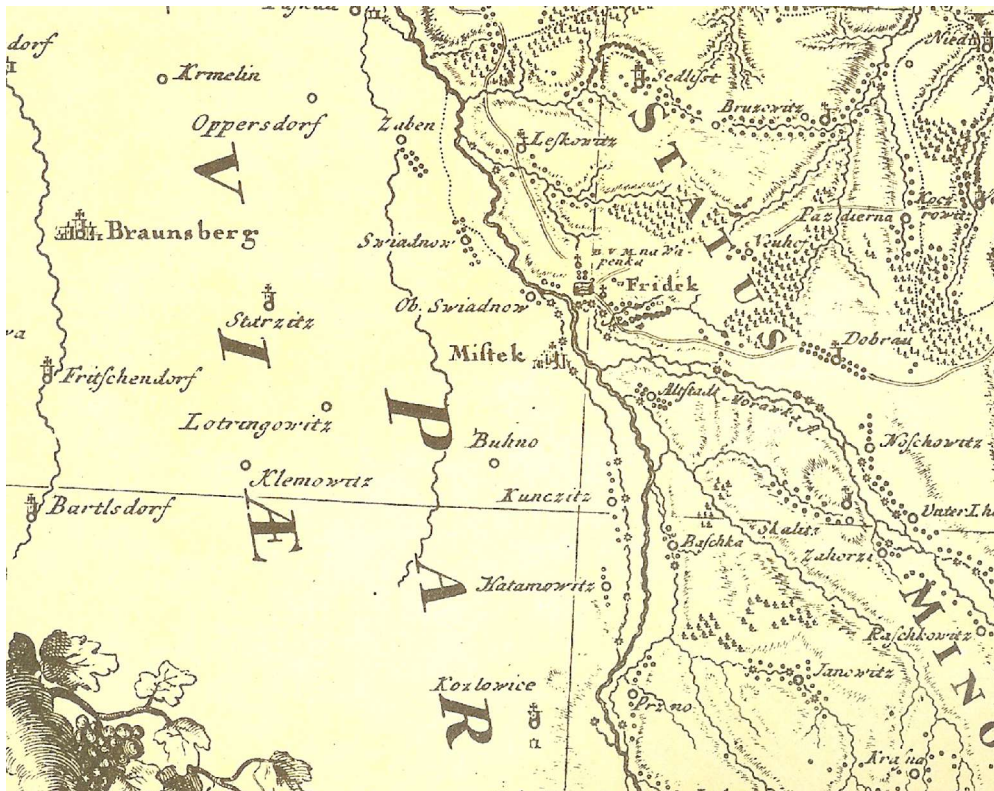
Müllerova mapa Čech je přístupná na webu <http://mapserver.fsv.cvut.cz> nebo na <http://oldmaps.geolab.cz>

4 Wielandovo mapování Slezska

Jan Kryštof Müller zahájil v roce 1720 i přípravu mapování Slezska. To však již vzhledem ke svému úmrtí neuskutečnil; jeho realizací byl proto pověřen císařem Karlem VI. císařský inženýr Jan Wolfgang Wieland (+1736), který toto mapování provedl v letech 1723 až 1732, kdy dokončil všechny rukopisné kresby.

Mapy obsahovaly zakres sídel, vodních toků a ploch, mlýnů, zájezdních hospod a poštovních stanic, salaší a lesních ploch. Z tematického obsahu byly dále na mapách zakresleny cihelny, papírny, železné hutě a minerální prameny. Měřítko map nebyla jednotná a pohybovala se u speciálních map v rozmezí 1 : 93 000 až 1 : 154 000; generální mapy pak byly vyhotoveny v měřítku cca 1 : 577 000.

Vydání map se uskutečnilo až koncem roku 1736 ve formě 16 speciálních a dvou generálních map z rytin, které provedla norimberská firma J. B. Homanna. Vydání map se již Wieland nedočkal; po jeho smrti se ujal dalších prací vojenský inženýr Matyáš Schubert, který provedl v následujících letech revizi všech map. Výsledkem jeho prací byla Homannova generální mapa Dolního Slezska (1745) a Horního Slezska (1746). V roce 1752 pak byly všechny Wielandovy mapy vydány v Atlasu Slezska.

Výřez Wielandovy mapy Těšínska 1:118 000

Použité zdroje

ČADA, V., VICHROVÁ, M.: Rukopisné mapy Čech J.Ch.Müllera.

ČADA, V.: Kartometrická kvality Müllerovy mapy Čech.

- KUCHAŘ, K.: Vývoj mapového zobrazení Československé republiky. I. Mapy českých zemí do poloviny 18. století. ÚSGK, Praha, 1959.
- MIKŠOVSKÝ M., ZIMOVÁ R.: Mapping of Czech Lands during the 18th Century. In *Mapping Approaches into a Changing World*. Proceedings of the XXII International Cartographic Conference, A Coruna, Spain, 9-16.7.2005. Comité organizador ICC, A Coruña, 327 s., s. 53 abstrakt, plné znění na CD.
- MIKŠOVSKÝ, M., ZIMOVÁ, R.: Müllerovo mapování a první vojenské mapování českých zemí (se zřetelem k digitalizaci a centrální evidenci map v Česku). Referát přednesený na semináři Historického ústavu AV, únor 2006, publikováno ve sborníku "Historická krajina a mapové bohatství Česka", vyd. Historický ústav AV ČR, Praha 2006, ISSN 0323-0988, ISBN 80-7286-093-3, str.14-25
- SEMOTANOVÁ, E.: Müllerova mapa Čech z roku 1720. CD-ROM. Historický ústav AV ČR, Praha, 2002
- SEMOTANOVÁ, E.: Müllerova mapa Moravy z roku 1716 ve vydání z roku 1790. Historický ústav AV ČR. Praha, 2002. ISBN 80-7286-045-3
- VEVERKA, B., ZIMOVÁ, R.: Topografická a tematická kartografie. Skriptum, ČVUT Praha, 2008, ISBN 978-80-01-04157-4